

Г.І. Побережна,
доктор мистецтвознавства, професор;
Т.В. Щериця,
в.о. доцента
(НПУ ім. М.П. Драгоманова)

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРОВАНОВОГО ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДВУЗАХ

Автори статті інформують про мету, зміст і апробацію комплексного музично-теоретичного курсу "Загальна теорія музики", створеного на кафедрі теорії та історії музики НПУ ім. М.П. Драгоманова (м. Київ), обґрунтовують необхідність інтеграції музично-теоретичних знань та творчих навичок у студентів музично-педагогічних факультетів.

Бурхливий розвиток життя, культурних реалій, мистецтва, науки, техніки, інформатики активізує інноваційні процеси у сфері освіти, зокрема й музичної, що закономірно підвищує вимоги до професійної підготовки студентів-музикантів. Професія вчителя музики є синтетичною за своєю природою, і підготовка до неї потребує від студентів музично-педагогічних факультетів наявності неабияких знань та різноманітних умінь: грати, співати, диригувати, аналізувати музичний твір, розповідати про музику. Для виконання цих задач існує розгалужена система традиційних музичних дисциплін, яка за вимогами часу доповнюється новими дисциплінами. Але ж кількісне зростання має свої обмеження, тому, зрозуміло, без інтеграції навчальних курсів у смислові блоки та їх якісного реформування не обійтись. На цьому шляху варто привітати створення експериментальних комплексних курсів, запроваджених в різних педагогічних ВНЗ України. Одним із перших став курс "Загальна теорія музики", розроблений викладачами кафедри теорії та історії музики НПУ ім. М.П. Драгоманова. Він об'єднав на історико-стильовій основі предмети теоретичного циклу – сольфеджіо, гармонію, поліфонію, аналіз музичних творів. Мета курсу – на новому рівні узагальнити й поглибити знання й навички, отримані випускниками середніх спеціальних навчальних закладів у відповідних окремих курсах. Стимулом до пошуків у цьому напрямку послужила специфіка самого уроку музики у школі, що відрізняє його від усіх інших уроків. Цілісний підхід до особистості дитини, звернення до її внутрішнього світу, фантазії, до емоційного сприйняття, до творчої уяви ставлять перед вчителем особливі завдання, які мають бути враховані у фаховій вузівській підготовці.

Основна відмінність від традиційно окремого вивчення музично-теоретичних предметів полягає в підкресленому прагненні до осягнення твору в єдності його змісту - форми, сприйняття діалектичної багатогранності музичних образів. Центр уваги викладача і студентів зміщується з оволодіння окремими елементами музичної мови на вивчення смислового функціонування їх у контексті твору. Виходячи з цього, пропонується змінити традиційний погляд на зміст теоретичного навчання студентів, поклавши в основу систему цілісних одиниць музичної мови, вибудовану відповідно до її історико-стильової еволюції. Головне завдання курсу – забезпечити студентів музично-педагогічних факультетів науково-теоретичною і методичною базою, що дала б їм можливість емоційно-усвідомлено сприймати музику, навчитися орієнтуватися в її окремих виразових засобах і водночас об'єднувати їх у єдину комплексну систему, що відповідає художньо-естетичним законам часу й нормам конкретних жанрів і стилів. Тобто, підкреслюється історичність розвитку музичної мови, яка обумовлена світоглядом конкретної епохи і втілена її художньою практикою. Такий підхід уможливорює акцентування проблем, пов'язаних із еволюцією музичного мислення й музичної мови, формуванням культурних цінностей і адекватністю їх сприйняття.

Історичний аспект у викладенні музичної теорії поставив свої вимоги до структури навчальної програми й до систематизації матеріалу. За основу покладено загальноприйнята періодизація європейської культури від середньовіччя до ХХ ст. включно. Кожна епоха представлена в широкому контексті соціальних, філософсько-естетичних, мистецьких тенденцій, які пояснюють особливу роль музики та специфіку інтонаційного мислення конкретного періоду, актуалізують певні теоретичні проблеми. Наприклад, в епоху бароко, яка стала кардинальним етапом у розвитку європейської музичної культури, формується нова образність, нова інтонаційна основа музики, система її виразових засобів, жанрів і стилів, принципів формоутворення, що підняло музичне мистецтво на рівень самостійної духовної сфери суспільства. Найбільш актуальними стають проблеми граматичної основи музики: формування мажорно-мінорної тональної системи, гомофонно-гармонічного складу й функціональної гармонії, регулярно-акцентної метрики і мелодико-синтаксичних структур, гомофонного тематизму і принципів його розвитку, функціональності музичної форми, оновлення поліфонічного мислення й виникнення типових гомофонних форм. Вивчення взаємозв'язку цих процесів у динаміці їх становлення має фундаментальне значення і готує студентів до розуміння довершених досягнень наступної епохи відецького класицизму. Таким чином, в діалектиці конкретного й загального, індивідуального й типового висвітлюється своєрідність кожної епохи й поступальний хід еволюції музичного мистецтва.

Поєднання логічного та історичного аспектів надає викладачу можливість відійти від вузько-ремісницького пояснення суто теоретичних правил і допомогти студентам осягнути загальні закономірності музики, що підтверджують множинність конкретного виявлення основних принципів буття людини і Всесвіту. Одним із методів узагальнення музично-історичного процесу в широкому контексті культурних універсалій став символіко-числовий принцип із урахуванням історично-специфічної взаємодії змісту та форми в мистецтві, феноменології музики як перехрестя мікро- і макрокосму [3].

Іншою методологічною особливістю курсу є його спрямованість не лише на розвиток музично-аналітичної уяви й уміння ціннісної орієнтації в музично-художньому потоці, а й на формування практичних фахових навичок. Учитель музики – це насамперед практик. Його професія творча за своєю сутністю як в широкому, так і в буквальному значенні слова. Не випадково музиканти, які зробили вагомий внесок у справу народної музичної освіти, самі були творцями художніх цінностей (М. Леонтович, К. Стеценко, Д. Кабалевський, З. Кодя та інші). Вчителю музики вкрай необхідно виробити істинно творчі вміння. Тому була розроблена система спеціальних творчих завдань, які можуть стати поштовхом до їх варіабельного застосування і в традиційному викладанні теоретичних предметів на різних рівнях музично-педагогічної освіти. Це вокальна та інструментальна імпровізація, акомпанемент, варіювання та жанрово-стильова трансформація тематизму, стильове аранжування, створення невеличких закінчених творів. Вони виступають наскрізною формою протягом усього періоду навчання. Головною умовою їх успішного виконання є поетапне й послідовне поєднання дидактичних функцій (засвоєння граматичних основ, правил, стильових та жанрових закономірностей) з художньо-естетичними (створення художнього образу, вміння спілкуватися певною музичною мовою). Не менш важливою має стати й мотиваційна сторона: панування творчої атмосфери в групах, дух змагання, підтримка індивідуальних досягнень, проведення наприкінці семестру творчих концертів. Ефективність творчих завдань полягає в тому, що вони підсумовують знання та активізують мислення студентів, розвивають їх музичні здібності та заохочують до навчального процесу, поглиблюють сприйняття музики різних епох і стилів, допомагають у формуванні власних критеріїв оцінки художніх якостей музичних творів. Творче опрацювання мінливої музичної лексики дозволяє студентам здійснювати порівняльний аналіз творів різних видів мистецтва з точки зору їх епохальної тотожності, спорідненості або несумісності, а також здійснювати аксіологічний аналіз художньо-культурного явища в контексті домінуючої тенденції історичної доби.

У розробці програми курсу брали участь майже всі викладачі кафедри теорії та історії музики. Були апробовані в повному обсязі обидва варіанти навчального плану – чотирирічний і п'ятирічний. Крім лекційних та практичних занять, були використані семінари, бесіди "за круглим столом" за участю викладачів і студентів, реферати, курсові роботи, творчі концерти тощо. Перевірка засвоєних знань та практичних навичок відбувалась як за модульною технологією, так і більш нетрадиційно – ведення особистої "залікової книжки", "мистецького щоденника", ділові ігри, командні змагання та творчі конкурси.

Семирічний досвід викладання комплексного курсу із запропонованою системою творчих завдань у НПУ ім. М.П. Драгоманова показав і перспективи, і проблеми, зокрема відсутність підручників і необхідність перекваліфікації викладацьких кадрів, але сама ідея виявилася життєздатною, про що свідчить її подальший науковий і практичний розвиток [1: 5]. Минулого року у видавництві "Вища школа" вийшов перший підручник із комплексного курсу, присвячений проблемам специфіки музики та організації її системних виразових засобів [4]. Готується до друку друга частина підручника, присвячена музиці епохи бароко. Створені поки що в рукописному варіанті дві хрестоматії: "Українська народна пісня" та "Музика епохи бароко".

Запровадження комплексного музично-теоретичного курсу, що базується на інтеграції знань і творчих навичок, оптимізує навчання, зміцнює професійну базу студентів, з одного боку, розширює їх кругозір, з другого – скеровує їх увагу на оволодіння різноманітними формами музичної діяльності: співом із власним акомпанементом, стилізацією, аранжуванням, керівництвом дитячими колективами тощо. Трансформація музичної освіти в цьому напрямку відповідає актуальним вимогам часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арановская И.В. Культурно-художественный контекст профессиональной подготовки будущего педагога-музыканта в высшей школе // Музыка и время. - № 5. – 2002. – С. 23-25.
2. Баранова Т. О комплексном музыкально-теоретическом курсе для исполнителей в музыкальном вузе // Актуальные проблемы музыкального образования: Сб. ст. / Сост. И.А. Котляревский, Ю.А. Полянский. – К.: Музична Україна, 1986. – С.109 -117.
3. Побережная Г.И. Символично-числовой метод в музыкознании // Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта в сучасній Україні. - К.: НМА Укр., 1998. – С. 65-79.
4. Побережна Г.І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики: Підручник. – К.: Вища школа, 2004. – 303 с.:іл..
5. Ростовський О.Я. Развитие творческого потенциала личности майбутнього учителя музыки как педагогическая проблема // Науків записки. – Ніжин: НДПУ, 2002. – Ч. 1.- С. 5-8.

Матеріал надійшов до редакції 10.03.2005р.

Побережная Г.И., Щерица Т.В. Проблемы интегрированного преподавания музыкально-теоретических дисциплин в педвузах.

Авторы статьи информируют о цели, содержании и апробации комплексного музыкально-теоретического курса "Общая теория музыки", созданного кафедрой теории и истории музыки НПУ им М.П. Драгоманова (г. Киев), доказывают актуальность интеграции музыкально-теоретических и творческих навыков у студентов музыкально-педагогических факультетов.

Poberezhna G.I. Shcherytsya T.V. Problems of Integrated Teaching Music Theory Courses at Teachers' Training Institutions.

The article reveals the aim, content and approbation of "Fundamentals of Music Theory" complex course elaborated by Music Theory and History Department of Kyiv National Teachers' Training University named after M.P. Dragomanov. The course highlights the topicality of knowledge and creativity integration geared to optimize the professional training of prospective music teachers.